

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Bakalářská práce

2013

Veronika Kuklová

Uplatnění poznatků psychologie při sebezdokonalování v komunikaci

Veronika Kuklová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika KUKLOVÁ**
Osobní číslo: **H108152**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Uplatnění poznatků psychologie při
sebezdokonalování v komunikaci**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle náležitých pokynů a podle dalších materiálů, z nichž některé jsou uvedeny níže. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na možné nedostatky objevující se v mezilidské komunikaci,
- na hledání původu komunikačních nedostatků,
- na možnosti odstranění nedostatků a sebezdokonalení se v komunikaci.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění druhu a množství komunikačních nedostatků mezi lidmi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GRUBER, D. Zlatá kniha komunikace. Ostrava: Gruber – TDP, 2009.

KLAPETEK, M. Komunikace, argumentace, rétorika. Praha: Grada, 2008.

NAUMANN, F. Umění konverzace. Praha: Portál, 2010.

WERNEROVÁ, I. Komunikace pro každého. Praha: Computer Media, 2010.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.

Katedra psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

VERONIKA KUKLOVA¹
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně ..20.3.2013.....

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o poruchách řeči v soudobé společnosti. Zaměřuje se na zmapování druhů poruch řeči a způsobů jejich nápravy. Bylo realizováno dotazníkové šetření ke zjištění poruch vyskytujících se mezi pedagogickými pracovníky a jejich přístupu k osobám s poruchou řeči.

Klíčová slova

Komunikace, porucha komunikace, vada řeči, náprava komunikace

ABSTRACT

Bachelor thesis deals with disorders of speech in contemporary society. It focuses on mapping the kinds of speech disorders and ways to their axles. It was carried out by the public opinion survey to detect defects occurring between educators and their access to persons with impaired speech.

Keywords

Communication, communication disorder, speech defect, remedy communications

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Františku Vízdalovi, CSc. za odborné vedení, pomoc a cenné rady při zpracování bakalářské práce. Děkuji i vedoucí odborné praxe Mrg. Iloně Lutzké a osloveným respondentům za ochotu a spolupráci při zpracování mého výzkumného šetření a empirické části.

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŘEČ, KOMUNIKACE	12
1.1 Řeč, komunikace	12
1.2 Komunikační akt	14
2 PORUCHY ŘEČI	15
2.1 Kóktavost.....	16
2.2 Mutismus	17
2.3 Poruchy artikulace	18
2.4 Patopsychologické poruchy.....	20
2.5 Problémová komunikace	21
3 NÁPRAVA ŘEČI.....	23
3.1 Logopedie	23
3.2 Asertivita	25
3.3 Zlozvyky.....	28
3.4 Tréma.....	29
3.5 Zdravá komunikace	31
II. EMPIRICKÁ ČÁST	33
4 SPECIFIKA VÝZKUMNÉHO ZÁMĚRU.....	34
4.1 Cíl výzkumu	34
4.2 Dotazníkové šetření	35
4.3 Pozorování.....	44
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
SEZNAM GRAFŮ.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	51

ÚVOD

Komunikace je činnost v lidském životě nezbytná, využíváme ji denně, po celý svůj život. Díky komunikaci udržujeme kontakt se světem, vytváříme si intrapersonální vztahy a postupujeme tak po své životní či profesní dráze.

Nezdravá komunikace, ve které se vyskytují vady řeči nebo komunikační nedostatky může funkci komunikace narušit. Především u dětí a dospívajících je péče o správné komunikační dovednosti nezbytná. O to více jsou nevhodné vady a nedostatky u osob vyskytujících se v přímém okolí dětí, které se pro dítě stávají vzorem.

Myšlenka, zda se i mezi pedagogickými pracovníky vyskytují osoby, které nemají bezchybný mluvený projev, mě inspirovala k výběru tématu bakalářské práce.

Z osobní zkušenosti vím, že na pedagogických fakultách není mluvený projev budoucích vyučujících v oblasti zájmu. Tím více by měl být sebekritický každý student i absolvent. Mylně je mezi lidmi rozšířena myšlenka, že vadou řeči je pouze špatná výslovnost některé hlásky nebo koktavost. Při bližším zkoumání můžeme zjistit, že vadou řeči trpí velké množství vyučujících. Z toho důvodu je potřeba si uvědomit, že pedagogický pracovník je jeden z prvotních vzorů dítěte. A možností nápravy je velké množství.

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat komunikační nedostatky vyskytující se mezi pedagogickými pracovníky a určitým způsobem je klasifikovat. Dále vyhledat možnosti odstranění těchto nedostatků a sebezdokonalování v komunikaci. Součástí práce je také sociologický výzkum zaměřený na zjištění druhu a množství komunikačních nedostatků mezi pedagogickými pracovníky.

Práce je členěna na čtyři kapitoly. V první z nich jsou objasněny základní pojmy jako například řeč, komunikace a komunikační akt. Druhá kapitola již popisuje a třídí samotné komunikační nedostatky a vady řeči. Pro lepší přehlednost je kapitola tvořena z heslovitých popisů. Třetí kapitola nabízí možnosti odstranění nedostatků a vad řeči, přičemž cílem je dosáhnout tzv. zdravé komunikace. Čtvrtá kapitola patří do empirické části a je zaměřena na dotazníkové šetření, pozorování a pomocí nich získané výsledky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŘEČ, KOMUNIKACE

1.1 Řeč, komunikace

Pojem řeč je nadřazen jazyku a mluvě a oba je zahrnuje. De Saussure ji vymezuje jako souvislost zvuku a myšlenky a rozlišuje stránku individuální a sociální, vztah člověka a masy, jazyk mluvený a psaný a vztah označujícího a označovaného.¹ Řeč je typická pouze pro člověka a slouží k vyjádření jeho pocitů a myšlenek. Jedná se tedy o nástroj myšlení, který ovlivňuje rozumový vývoj jedince.²

Mluva (řeč mluvená) je psychologická část řeči, založena na individuální vůli a inteligenci jedince. Nalézáme zde kombinaci užívání jazykového kódu a psychofyziologického mechanismu (mluvidla), s jehož pomocí se dokážeme vyjádřit.³ Jedná se o základní dorozumivací prostředek, který si může jedinec modifikovat dle nálady.⁴

Naopak jazyk samotný jedinec nevytváří ani jej nemůže modifikovat. Jazyk, jeho slovní zásoba i gramatická pravidla byly vytvořeny společností pro možnost dorozumívání se. Ke změnám jazyka dochází pouze z dlouhodobého hlediska. „*Jedná se o systém znaků, který umožňuje kódování a dekódování mluvy.*“⁵ Díky jazyku dokáže člověk vyjádřit veškeré své vědění i vlastní vnitřní prožitky.⁶

Komunikace je složitý proces dorozumívání, který zahrnuje stránku psychickou, jazykovou i sociální.⁷ Verbálně jsou vyjadřovány artikulované informace, neverbálně, pomocí mimiky, gest a paralingvistickými aspekty řeči, lidské pocity, názory a vztahy. „*Komunikace je nezbytná k efektivnímu sebevyjádření, je přenosem a výměnou informací v mluvené, psané, obrazové nebo činnostní formě, které se realizuje mezi*

¹ Prof. PhDr. JANOUŠEK, J. DrSc. *Verbální komunikace a lidská psychika*. Praha: Grada, 2007. S. 11.

² PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. S. 70.

³ Prof. PhDr. JANOUŠEK, J. DrSc., cit. 1, s. 11.

⁴ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 70.

⁵ Prof. PhDr. JANOUŠEK, J. DrSc., cit. 1, s. 11.

⁶ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 70.

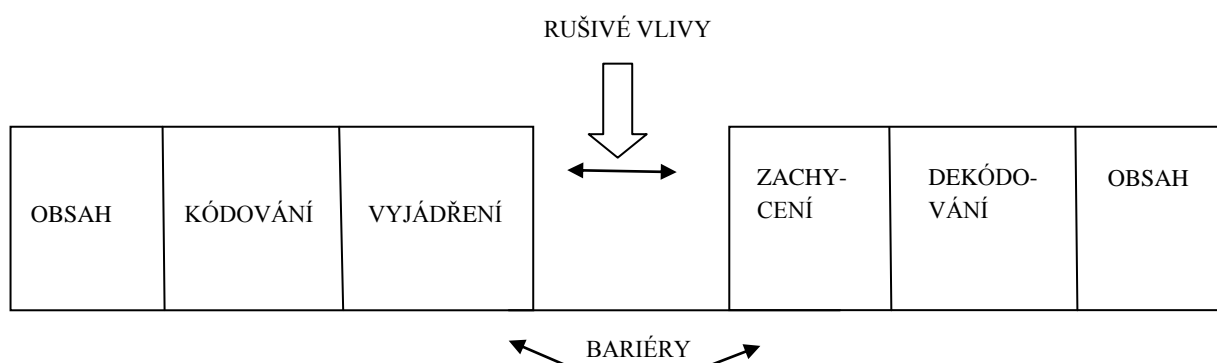
⁷ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 71.

lidmi, což se projevuje nějakým účinkem. Komunikace je výměnou významů mezi lidmi použitím běžného systému symbolů.⁸

Komunikační dovednost je ovlivněna vnitřními i vnějšími vlivy, Hayesová poté uvádí zákon sociálního vlivu, ve kterém je účinnost působení mluvčího na příjemce ovlivněna silou, počtem a blízkostí. Síla označuje vztah mluvčího k posluchačům, zda je pro něj důležité, jestli před posluchači ob stojí a zda mu záleží, jak jej vnímají. Vrstující počet posluchačů zvyšuje pocit zodpovědnosti a trémy, avšak při určitém počtu se vliv obrací a postupně klesá. Blízkost, stejně jako počet, určuje míru zodpovědnosti a trémy.⁹

Rozlišujeme mnoho druhů komunikace, avšak pro moji bakalářskou práci jsou nejdůležitější zdravá, nezdravá a asertivní komunikace.

Proces komunikace můžeme znázornit následujícím způsobem:¹⁰

⁸ MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2010. S. 18.

⁹ MIKULÁŠTÍK, M., cit. 8, s. 20.

¹⁰ Prof. PhDr. KRAUS, B. CSc., Mgr. SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: BonnyPress, 2009. S. 44.

1.2 Komunikační akt

Komunikační akt je způsob řečového sdělení. Skládá se z několika navzájem propojených položek: motivace mluvčího, záměr mluvčího, smysl sdělení pro mluvčího, rozhodování mluvčího o podobě zprávy spjaté s kódováním, promluva s věcným obsahem sdělení, rozhodování příjemce o přijetí zprávy spjaté s jejím dekódováním, smysl sdělení pro příjemce, odhad záměru a motivace mluvčího příjemcem, efekt sdělení na příjemce a motivace příjemce.¹¹

Mezi aktivitou mluvčího a příjemce by měl být rovnovážný stav. Zprávu také ovlivňují gramatické, lexikální či fonetické prvky.¹²

Základní zásady komunikačního aktu jsou jasnost, srozumitelnost, stručnost, názornost, hlasitost, vcítění do naslouchajících, zřetelnost a shoda se skutečností.¹³

Co se týče tempa řeči či modulace hlasu, mluvíme o tématech velmi subjektivních. Tempo rychlé i pomalé může působit negativně i pozitivně, např. řečník působící nervózně a negativně při velmi rychlém tempu řeči a naopak řečník působící velmi chytře, s mnoha znalostmi v oboru kvůli rychlému tempu své mluvy. Stejně tak může působit tatáž modulace hlasu. Dobré je zformulovat svou rychlost projevu a modulaci hlasu dle vlastních zkušeností.¹⁴

¹¹ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 51.

¹² Prof. PhDr. JANOUŠEK, J. DrSc., cit. 1, s. 55.

¹³ GRUBER, D. *Zlatá kniha komunikace*. Ostrava: Repronis Ostrava, 2005. S. 47.

¹⁴ GRUBER, D., cit. 12, s. 48.

2 PORUCHY ŘEČI

Poruchy řeči mohou narušit funkci komunikace, která je pro lidský život nezbytná. Zvláště u dětí a dospívajících je nutné zabezpečit správný vývoj řeči. Z toho důvodu by měl být mluvený projev jejich rodičů a vyučujících bezchybný.

Poruchy řeči jsou velmi široký pojem. I přes rozdílné názvy, které užívají jednotliví autoři, jsou skupiny jednotlivých poruch velmi široké a u většiny autorů shodné.

Mezi lidmi je mylně rozšířena myšlenka, že poruchy řeči jsou pouze koktavost a nesprávná výslovnost některé hlásky a většina z nich si tedy myslí, že žádnou poruchou řeči netrpí. Tuto domněnku bych se ráda pokusila vyvrátit.

„Pod chyby v řeči zahrnujeme chyby artikulační, nesprávnou výslovnost některých hlásek, přeríkávání, zadržávání, koktání, polykání koncovek, nevhodně použitá slova, ale také přehnané artikulování. Mohou to být různé zvuky, které nemají nic společného s artikulovanou řečí (ehm, ááá...). Chybně hodnotíme i zabíhavé myšlení či opomenutí.“¹⁵

Pro lepší přehlednost jsem kapitolu strukturovala do heslovité formy.

¹⁵ MIKULÁŠTÍK, M., cit. 8, s. 122.

2.1 Koptavost

Balbuties neboli koptavost má za příčinu komplexní narušení koordinace orgánů podílejících se na mluvení nebo také reakce na šok.¹⁶

„Projevuje se křečovitým zadržáváním, zástavami v promluvě s přerušovanými nádechy a opakováním slabik s nemožností usměrnění.“¹⁷

Koptavost patří mezi nejtěžší druhy komunikačních poruch a řadíme ji mezi neurózy řeči. U koptajících se často mění postoj k mluvenému projevu, odmítají chodit např. do školy, vyhýbají se mluvení a dochází k emočním změnám. Také může dojít k úplnému oněmění (mutismus). Pro odstranění koptavosti je potřeba odstranit všechny příčiny.¹⁸

¹⁶ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha: SPN, 1997. S. 95.

¹⁷ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M. cit. 15, S. 95.

¹⁸ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 95.

2.2 Mutismus

Mutismus neboli ztráta řeči patří také mezi neurózy řeči. Oněmění má neurotický nebo psychotický základ jako jsou šok, stres nebo vyčerpání.

Můžeme se setkat také se selektivním mutismem, který je vázán na určitou situaci, osobu nebo prostředí. Setkáváme se s ním u dětí po nástupu do školy.¹⁹

Do 3. roku věku považujeme nemluvnost za opožděný vývoj řeči, poté je nutné vyhledat odbornou logopedickou péči.²⁰

¹⁹ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 73.

²⁰ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 93.

2.3 Poruchy artikulace

Ostatní poruchy můžeme rozdělit do dvou proudů – poruchy artikulace a psychopatologické poruchy. Nejdříve se zaměřím na poruchy artikulace.

Rinolalia neboli huhňavost se projevuje zvýšenou nosovostí v mluvené řeči a s tím spojenou špatnou artikulací některých hlásek.²¹ Nejčastější příčinou je zhutnělá nosní mandle nebo vrožený rozštěp patra.²²

Tumultus sermonis neboli breptavost se projevuje zrychleným tempem řeči, vynecháváním slabik a poruchy plynulosti. Řeč je často úplně nesrozumitelná.²³ Objevují se úvahy o podmíněnosti změnami v mozku. Zajímavostí je, že při zpěvu mizí. Breptavost doprovází i rychlé a překotné pohyby a gesta.²⁴

Dyslálila neboli patlavost je nejrozšířenější komunikační porucha, která se projevuje neschopností používat určité hlásky podle zvyklostí daného jazyka.²⁵ Do 5. roku života ji považujeme za přirozenou, avšak pokud nedojde ke spontánnímu odstranění, je nutné vyhledat odbornou logopedickou péči. Za nejčastější druh považujeme patlavost hláskovou a to především u hlásek r, ř, l, k, g a sykavek.²⁶

Také u dětí se specifickými poruchami učení, kam řadíme například dyslexii, a dysgrafií dochází ke špatné výslovnosti některých hlásek, artikulační neobratnosti nebo specifické asimilaci.²⁷

Disfonie neboli funkční porucha hlasu se může týkat akustické podoby hlasu, způsobu tvoření a používání hlasu, nebo výskytu vedlejších zvuků. Úplnou ztrátu hlasu označujeme pojmem afonie.²⁸

²¹ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 73.

²² NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 94.

²³ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 74.

²⁴ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 94.

²⁵ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 74.

²⁶ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 93.

²⁷ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 74.

²⁸ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 75.

„Afázie je porucha chápání řeči a vyjadřování způsobená poškozením určitých oblastí mozku“²⁹ Postihuje zejména dospělou populaci a jedná se tedy o ztrátu již naučených schopností. K afázii může dojít po poranění mozku, nádoru mozku, zánětu mozkových blan apod.³⁰

„Dysartrie je narušení článkování řeči na základě organického poškození centrální nervové soustavy.“³¹ Opět se jedná o poruchu řeči dospělých pacientů na základě neurologických onemocnění. Dysartrie postihuje nejen artikulaci, která se stává téměř nesrozumitelná, ale také intonaci, melodii nebo dýchání.³²

²⁹ ŠULISTOVÁ, M. *Klinická logopedie, PhDr. Monika Šulistová* [online]. Poslední revize 2009 [cit. 20. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.logopedie-sulistova.cz/poruchy-reci-dospelych-afazie-dysartrie-breptavost-koktavost.php>.

³⁰ ŠULISTOVÁ, M., cit. 27, dostupné z: <http://www.logopedie-sulistova.cz/poruchy-reci-dospelych-afazie-dysartrie-breptavost-koktavost.php>.

³¹ ŠULISTOVÁ, M., cit. 27, dostupné z: <http://www.logopedie-sulistova.cz/poruchy-reci-dospelych-afazie-dysartrie-breptavost-koktavost.php>.

³² ŠULISTOVÁ, M., cit. 27, dostupné z: <http://www.logopedie-sulistova.cz/poruchy-reci-dospelych-afazie-dysartrie-breptavost-koktavost.php>.

2.4 Patopsychologické poruchy

Nyní přejdeme k poruchám patopsychologického charakteru.³³

Zpomalení komunikace se projevuje nepružnými a chudými výroky, lhostejností či projevy skepse. Příčinou zpomalení komunikace je stav vyčerpání nebo stresu.

Překotnost je mluva velmi rychlá, dochází k propojování slov a popřípadě vzniku novotvarů, avšak myšlenkově je produkce povrchní.

Při *roztržitosti* do komunikace vnikají jiné myšlenky nebo emoce, které ji narušují.

Zabíhavost označujeme komunikaci plnou vsuvek, odboček a vysvětlení, které mohou sloužit k podrobnému vysvětlení nebo ukazují neschopnost mluvčího řídit svůj projev. Často může končit uvědoměním si, že mluvčí neví, co chtěl vlastně říci.

Ulpívavost se projevuje opakováním stejných slov a frází. Důvodem může být chudá slovní zásoba nebo „zablokování“ situačním napětím.

Výrazem „*okno*“ označujeme ztrátu myšlenkové návaznosti, kterou si nedokážeme včas uvědomit ani ovlivnit. Může být způsobena podvědomím zásahem jiných myšlenek.

Magická komunikace neboli komunikace pravé hemisféry je založena na symbolickém vyjadřování a náznacích. Může mít na posluchače velký vliv.

Zobecňování znamená povyšování subjektivních dojmů a pocitů na obecně platné pravdy.

³³ PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací*. Praha: Grada, 2005. S. 118.

2.5 Problémová komunikace

Příklady problémové komunikace:³⁴

Agresivita se v komunikaci projevuje vulgarismy, křikem, panovačným chováním, sarkasmem, výčitkami apod. Příčiny jsou biologické (hormony a návykové látky), sociální (primární rodina, masmédia) či psychologické povahy (vlastnosti a duševní stavy).

Pasivita je projev nedostatku sebevědomí a snahy vyhnout se konfliktům. Pasivní jedinec se bojí odpovědnosti, netrvá na svých právech, nechává se manipulovat a nebrání se agresorovi. Snaží se identifikovat s požadavky ostatních a získat to, co uspokojí ostatní.

Pesimismus je negativní orientace člověka, víra ve špatnou předpověď. Pesimistický člověk si stěžuje, nařiká, a proto nebývá v kolektivu oblíbený.

Manipulace je zaměřena na zneužití jiných lidí projevující se lhaním, přetvářkou, pomlouváním, dvojsmysly apod. Využívá citový nátlak, vyhrožování či důraz na hodnoty a odpovědnost. Manipulace a motivace k sobě mají velmi blízko.

Metodou motivování pracujeme s psychikou druhého tak, aby nám vyhověl a měl pocit, že je to výhodné i pro něj. Abychom druhého člověka motivovali, je potřeba jej poznat a objevit jeho záliby, k čemuž využijeme metodu naslouchání, necháme jej více mluvit a sami mluvíme jen o věcech, které jej zaujmou.³⁵

Je nutné odlišit motivování od manipulace, avšak odlišení může být velmi problematické a subjektivní. Obecně můžeme říci, že pokud vyzdvihujeme dobrou věc, která si to zaslouží, motivujeme a naopak pokud vyzdvihujeme věc, která je špatná, manipulujeme.³⁶

³⁴ DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada, 2008. S. 228.

³⁵ GRUBER, D., cit. 12, s. 41.

³⁶ GRUBER, D., cit. 12, s. 46.

Nezdravá komunikace vyvolává pocity tísně a rozpor ve sdělení a chápání, k jejímu naučení často dochází v rodině, ale příčinou může být i duševní porucha. Za nezdravou komunikaci považujeme lež, negativní nebo vulgární komunikaci, překotnou komunikaci, extrémní spontánnost či formálnost. Jejím spouštěčem je stres.³⁷

Patogenní komunikace je projev neurotické poruchy ovlivňující komunikaci. Jedná se o fóbickou komunikaci, komunikaci hysterické osoby, úzkostně neurotickou, paranoidní, depresivní komunikaci, psychopatickou komunikaci, zahýbavé myšlení apod.³⁸

³⁷ DEVITO, J. A., cit. 32, s. 239.

³⁸ DEVITO, J. A., cit. 32, s. 240.

3 NÁPRAVA ŘEČI

3.1 Logopedie

Logopedie pochází z řeckého logos – slovo a paidea – výchova. Jedná se o obor, který se zabývá fyziologií a patologií komunikace (rozvoj řeči, výzkum, diagnostika, terapie, prevence, profylaxe). Můžeme tedy říci, že logopedie pečuje o jedince s poruchami řeči, a snaží se jim předcházet.³⁹

Logopedie se zabývá všemi věkovými skupinami a je také součástí speciální pedagogiky, protože poruchy řeči jsou v časté kombinaci s jiným postižením. Při odstraňování komunikačních nedostatků je nutné přistupovat individuálně a interdisciplinárně. Především spolupracuje s medicínou, psychologií a jazykovědnými obory.⁴⁰

Základní komunikační dovednosti předávají dítěti rodiče. Hlavním obdobím pro odstraňování nedostatků je mateřská škola a to především předškolní stupeň, ve kterém učitelé i logopedičtí pracovníci rozvíjí a upravují dětskou mluvu. Před nástupem na logopedickou terapii je prováděna důkladná diagnostika. Ambulantní logopedická péče je nabízená i žákům základních škol.⁴¹

V případě odstraňování poruch je třeba poukázat na daný nedostatek a uvědomit si jej, poté je potřeba motivovat a vzbudit ochotu a úsilí spolupracovat na odstranění s logopedem.⁴²

Proces nápravy probíhá na několika úrovních. Jednou z nich je rozvoj vnímání zvuků neboli rozvoj zvukové citlivosti. Radíme sem hry se zvukovými předměty i zvukovou nápodobu. Druhou oblastí je cvičení mluvidel, které se zaměřuje na hlasové a dechové ústrojí. Cvičení upravujícího ústrojí pracuje se rty, dolní čelistí a jazykem pro

³⁹ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 69.

⁴⁰ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 70.

⁴¹ PIPEKOVÁ, J., cit. 2, s. 78.

⁴² NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 96.

zvýšení pohyblivosti. Pro mluvní výchovu jsou doporučovány příjemné podmínky v čistém a větraném prostředí.⁴³

Zatímco logopedie je náprava řeči za pomoci odborníka a jeho metod a her, nabízí se také metody, které se týkají způsobu komunikace a které si můžeme osvojit sami. Patří mezi ně asertivita, motivování či předcházení trémě a jiným zlovykům.

⁴³ NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M., cit. 15, s. 97.

3.2 Asertivita

„Asertivita je soubor pravidel a jednacích technik, vedoucí ke zdravému, přiměřenému sebeprosazení v komunikaci. Bez zbytečných ústupností, bez zbytečné agrese.“⁴⁴

Principy asertivity byly poprvé uceleně publikovány v roce 1950 v USA A. Salterem. Princip vycházel z myšlenky, že neurotické potíže jsou způsobeny nepřiměřeně vysokými zábrany a že psychologická pomoc by měla být zaměřena na techniky a zvýšení sebevědomí a jistoty. S heslem „Věř hlavně sám sobě!“ začal Salter bojovat asertivitou proti manipulaci médií a jeho učení se stalo základem americké výchovy občanů k individualismu.⁴⁵

Asertivní jednání je založeno na komunikaci a jeho cílem je bojovat proti manipulaci, neoprávněné kritice a agresivním výpadům. Využívá k tomu techniky bránění se, vyjadřování a prosazení se. Primárně je asertivní výcvik určen pro osoby velmi plaché, kterým strach brání v prosazení se a na druhé straně pro osoby snadno vznětlivé, které nepřiměřeně reagují na kritiku.⁴⁶

Asertivní člověk má svá práva, která by ale neměla být zneužita proti druhým nebo podřazena etice:⁴⁷

- Sám posuzovat své chování, myšlenky a emoce a být za ně i za jejich důsledky zodpovědný.
- Nenabízet žádné výmluvy či omluvy ospravedlňující vlastní chování.
- Sám posoudit nakolik je odpovědný za řešení problémů ostatních lidí.
- Změnit svůj názor.
- Dělat chyby a být za ně odpovědný.
- Říci „nevím“.

⁴⁴ GRUBER, D., cit. 12, s. 31.

⁴⁵ WERNEROVÁ, I. *Komunikace pro každého*. Praha: Computer Media, 2010. S. 204.

⁴⁶ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 205.

⁴⁷ GRUBER, D., cit. 12, s. 31.

- Být nezávislý na dobré vůli ostatních.
- Dělat nelogická rozhodnutí.
- Říct „já ti nerozumím“.
- Říct „je mi to jedno“.

Dále rozdělujeme osm asertivních dovedností:⁴⁸

- *Pokažená gramodeska* neboli stálé opakování svého oprávněného požadavku bez zvýšení tónu hlasu a bez projevů agrese. „*Mám na prosazení svého požadavku nekonečně mnoho času, nekonečnou trpělivost, nekonečnou klidnou pevnou sílu.*“⁴⁹
- *Pootevřené dveře* – přiznání, že soupeřova kritika může být částečně pravdivá
- *Negativní aserce* – plný souhlas se soupeřovou kritikou
- *Negativní dotazování* – ptáme se soupeře, co mu na nás vadí a v jeho výčtu hledáme slabé místo, které bychom proti němu mohli využít.
- *Sebeotevření* je technika, ve které se pokusíme oba sdělit svá stanoviska a společně hledat řešení.
- *Volné informace* – poskytování relevantních informací druhému
- *Přijatelný kompromis* by měl oběma stranám přinášet stejné výhody i nevýhody.
- *Selektivní ignorování* neboli ignorování nerelevantních informací a emočních projevů

⁴⁸ GRUBER, D., cit. 12, s. 31.

⁴⁹ GRUBER, D., cit. 12, s. 32.

Asertivní dovednosti byly přežaty, nebo alespoň vykazují značnou podobnost s metodami z období starověkého Říma. Sám Saltor přímo vyháží ze Senecy. Výuka rétoriky v této době vyžadovala sebeprosazení a schopnost čelit kritice.⁵⁰

Samozřejmě existují i extrémní póly, kterými jsou příliš asertivní jedinci a málo asertivní jedinci. Pokud se jedná o přílišné projevy asertivity, můžeme většinou hovořit o agresivitě, jelikož jedinec nepřipouští odmítnutí svého požadavku a většinou se lehce uchýlí k fyzickým či psychickým metodám agrese. Naopak jedinci pasivní, s nízkou dávkou asertivity chtějí být se všemi zadobře, dělají, co se jim řekne a neumějí říct „ne“.⁵¹

„Člověk musí vždy zvážit, co stojí za asertivní odpor a co ne. A co je asertivitou, co je agresivitou a co zbytečným marným odporem.“⁵²

⁵⁰ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 209.

⁵¹ GRUBER, D., cit. 12, s. 33.

⁵² GRUBER, D., cit. 12, s. 39.

3.3 Zlozvyky

Mezi nejčastější řečnické zlozvyky patří mnutí části oděvu, lalůčku ucha, brady, tužky, papíru apod. dále žvýkání žvýkačky, cvakání propisku, prohlížení si nehtů, olizování a okusování rtů, přihlazování vlasů, či kývání celým tělem.⁵³

Všechny tyto projevy souvisí s naší vnitřní nespokojeností s vlastním projevem. Proto mozek „na pomoc“ zapojí i jiné části těla, které vyplňují mezery v projevu. Totéž platí i o vsazování vulgárních výrazů, nebo opakování spojek a citoslovcí.⁵⁴

Základní pravidlo pro odstranění zlozvyků je zvýšení sebedůvěry. Naše důvěra je tím vyšší, čím větší máme vědomí převahy, např. při komunikaci s malým dítětem naše zlozvyky téměř mizí.⁵⁵

Vlastní projev je třeba trénovat a zlepšovat. Na začátku je doporučováno naučit se alespoň úvodní věty z paměti a to s i formou jejich projevu. Také můžeme využít sebezpozorování a zpětnou vazbu svého okolí. Ale příliš vhodné klást na sebe přehnaně vysoké nároky. „*Řečník bez zlozvyků není člověk, ale stroj.*“⁵⁶

⁵³ GRUBER, D., cit. 12, s. 49.

⁵⁴ GRUBER, D., cit. 12, s. 49.

⁵⁵ GRUBER, D., cit. 12, s. 49.

⁵⁶ GRUBER, D., cit. 12, s. 49.

3.4 Tréma

„90% populace trpí před veřejným vystoupením jakéhokoli druhu trémou.“

Tréma je přirozenou reakcí na stresovou zátěž, jedná se o obranu organismu projevující se bušením srdce, potícními se dlaněmi, zadržáváním hlasu, selháváním paměti či zrychleným tepem.⁵⁷

Také proti trémě je možné se naučit bojovat. A i zde platí pravidlo cviku. Za základní pravidlo je v mnoha publikacích uváděno nepřipouštět si existenci trémy a chovat se, jakoby neexistovala. Nastupující trému a její projevy jsou jedinci dobře znatelné a v těchto chvílích pracuje jeho představivost naplno a myšlenky na různé druhy zesměšnění zesilují trému.

Existují pravidla, jejichž dodržováním je možné docílit úspěchu.⁵⁸

- Zhluboka dýchejte. Zadržujte si několikrát před začátkem projevu. Ještě než se na vás uprů zraky mnoha lidí.
- Napijte se pár doušku nealkoholického nápoje. To je jeden z nejlepších antistresů a antišoků vůbec.
- Představujte si, že jste někde jinde, v důvěrně známém, domácím prostředí. Tam, kde trémou netrpíte.
- Snižte ve své mysli pocit vnitřní důležitosti dané řeči.
- Myslete na ty, kteří měli ještě větší trému než vy. A také to přežili.
- Mějte své vzory mezi zkušenými řečníky. Není hanba zpočátku je zcela napodobovat.

Mnozí autoři uvádějí také antistresová cvičení, například načerpání kyslíku hlubokým dýcháním, minipauzy v průběhu činnosti, poslech a zpěv hudby, sepsání věcí, které nám způsobují strach a trému, fyzická aktivita, relaxace apod.⁵⁹

⁵⁷ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 82.

⁵⁸ GRUBER, D., cit. 12, s. 50.

S otázkou nápravy zlovyků úzce souvisí pojetí a důvěra v sebe sama. Sebepojetí je způsob, jakým vnímáme sebe sama, své schopnosti a silné i slabé stránky. Vychází z vlastního hodnocení, z představ, které o nás mají druzí, ze srovnání sebe sama s ostatními a z kulturních návyků a vlivů.⁶⁰

Sebeúcta je hodnota, kterou sami sobě připsujeme. Pokud je tato hodnota vysoká a smýšlíme jako úspěšní lidé, naše jednání bude také úspěšné. Posilování sebeúcty je velmi důležité pro úspěšný soukromý i pracovní život. Pro posílení sebeúcty je důležité myslet pozitivně, obklopit se podporujícími lidmi, volit si uskutečnitelné životní i pracovní projekty, soustředit se na své úspěchy a pozitivní vlastnosti a vnímat se pozitivně.⁶¹

Reakce okolí mají velký vliv na vývoj obrazu sebe sama, na sebeocení, uznání výsledků své práce a také opodstatnění vlastní existence. Způsob existence a výkonnost spolu úzce souvisí.⁶²

..

⁵⁹ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 86.

⁶⁰ DEVITO, J. A., cit. 32, s. 239.

⁶¹ DEVITO, J. A., cit. 32, s. 66.

⁶² WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 81.

3.5 Zdravá komunikace

Cílem po odstranění komunikačních nedostatků je dosáhnout tzv. zdravé komunikace neboli komunikace funkční. „*Kvalitní komunikace spoluvytváří celkovou kvalitu našeho života.*“ Dlouhodobé působení nezdravé komunikace ovlivňuje naše myšlení, komunikaci, poznávání i posuzovací procesy a působí negativně na celý organismus. Proto je zdravá komunikace psychology považována za prvořadou a důležitou podmínku lidského optima, je nadřazována sociálním podmínkám existence a pozitivně působí na průběh tělesných nemocí.⁶³

Zdravá komunikace nepředpisuje, nelimituje, dává možnost navázat na přerušovaný hovor a neklade si nepřijatelné podmínky. Naopak využívá toleranci a empatii.⁶⁴

Pro zdravou komunikaci jsou typické bezprostřední reakce popřípadě vložení malého časového odkladu, avšak delší prodlevy jsou považovány za nevhodné a narušují kontakt i vztah.⁶⁵

Také kognitivní přizpůsobení je typické. Jedná se o přizpůsobení se stanoviskům a slovníku druhého jako projev ochoty ke spolupráci a projevu důvěry. Svůj zájem o druhého můžeme projevit více způsoby například nasloucháním, trpělivostí, přátelským projevem a pohledem, povzbuzováním či angažovaností. Avšak mezi nejdůležitější patří kontakt z očí do očí a vyladění komunikačního aktu (odstranění šumu).⁶⁶

Zdravě vyvážený dialog i ve skupině je založen na principu reciprocity, je důležité, aby každý měl možnost vyjádřit se stejnou měrou. Dalším principem je adekvátní humor, který může mít na dialog posilující vliv, avšak posouzení adekvátnosti, situace a rozpoložení partnera vyžaduje určitý stupeň sociální inteligence.⁶⁷

⁶³ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 212.

⁶⁴ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 217.

⁶⁵ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 214.

⁶⁶ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 214.

⁶⁷ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 216.

Pravidlo „třikrát ne“ odrazuje při zdravé komunikaci od přílišné kritiky, stálého opakování a rozebírání zklamání a v neposlední řadě nadbytek požadavků, které adresáta vyděsí a snadno některé z nich vytěsní.⁶⁸

⁶⁸ WERNEROVÁ, I., cit. 43, s. 217.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 SPECIFIKA VÝZKUMNÉHO ZÁMĚRU

4.1 Cíl výzkumu

Cílem bakalářské práce bylo zjistit druh a množství nedostatků vyskytujících se mezi pedagogickými pracovníky, jejich objektivitu při posuzování svého mluveného projevu, a jejich postoj k osobám s problémovou komunikací a nápravě komunikace.

Při kvantitativně orientovaném výzkumném šetření byly použity následující nástroje - dotazník určený pro pedagogické pracovníky a pozorování žáků na druhém stupni základní školy. Kombinací obou nástrojů bylo možno posoudit mluvený projev dospívajících i jejich vyučujících.

4.2 Dotazníkové šetření

„Dotazník je metodou určenou k získávání údajů pomocí písemných otázek.“⁶⁹

Dotazník patří k často používaným metodám diagnostiky osobnosti a slouží k získání velkého množství dat za krátkou dobu. Obsahuje otázky různého typu a respondent volí z nabízených odpovědí nebo odpovědi vpisuje. Otázky mohou být zavřené, otevřené a škálové.⁷⁰

Pro dotazníkové šetření byly navrženy výzkumné otázky, které posléze vyústily do otázek dotazníku. Viz příloha PI.

Znění navrhovaných otázek bylo:

1. Mám nebo jsem měl/a vadu řeči
2. Jakým způsobem jsem vadu odstranil/a
3. Vada mi překážela / nepřekážela
4. V rodině se moje vada vyskytla/nevyskytla
5. S jakým typem vady řeči se ve svém okolí setkávám
6. Které metody nápravy považuji za nejčastěji využívané
7. Mezi učiteli se komunikační nedostatky a vady řeči vyskytují / nevyskytují
8. U ostatních mi komunikační nedostatky či vady řeči vadí/ nevadí
9. S vysmíváním za vadu řeči jsem se setkal / nesetkal
10. Nápravu řeči bych doporučil / nedoporučil

⁶⁹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 121.

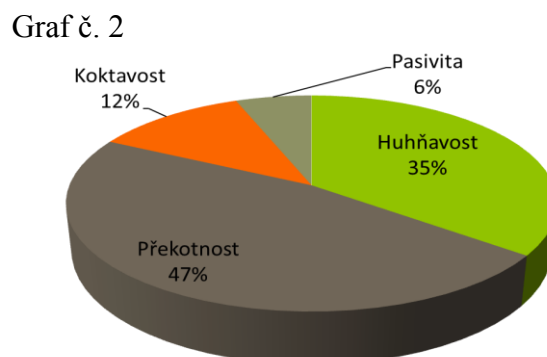
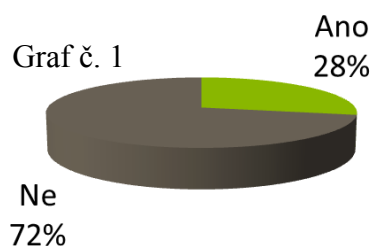
⁷⁰ doc. PhDr. VÍZDAL, F. CSc. *Techniky poznávání osobnosti*. Brno: BonnyPress, 2005. S. 35.

Dotazník obsahuje deset otázek různého typu, prvních pět otázek je zaměřeno na vlastní vadu řeči a zkušenosti s reakcí okolí či možnostmi nápravy. Druhá polovina dotazníku je zaměřena na výskyt vad řeči a postoj k lidem s vadou řeči.

Respondenti byli výhradně pedagogičtí pracovníci ze dvou základních škol (první i druhý stupeň), jednoho víceletého gymnázia a dvou mateřských škol ve městě Hustopeče. Celkový počet respondentů byl 60.

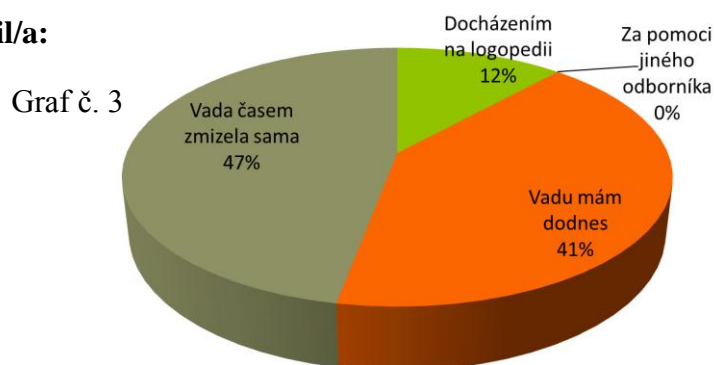
Vyhodnocení dotazníkového šetření bylo pro přehlednost zpracováno do jednoduchých grafů. Byly zvoleny výsečové grafy, ve kterých jsou jednotlivé odpovědi zaznamenány a barevně odlišeny. Zpracované odpovědi doprovází krátký komentář podtrhující souvislosti mezi jednotlivými reakcemi respondentů.

1. Mám nebo jsem měl/a vadu řeči:

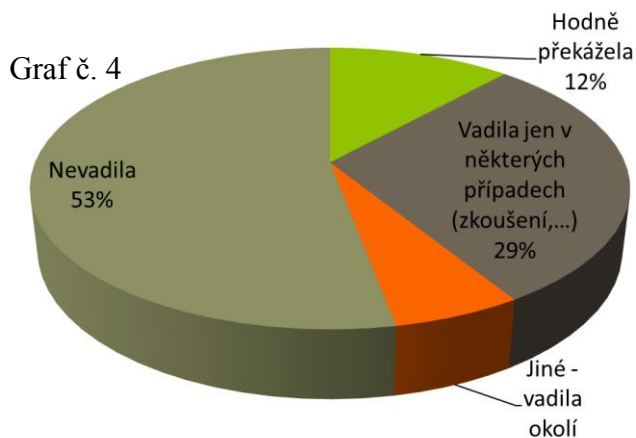
Při vyhodnocování první otázky byla zjištěna chyba validity, neboť ne každý respondent odpověděl pravdivě. Skutečné procento pedagogických pracovníků s vadou řeči je vyšší.

2. Vadu jsem odstranil/a:

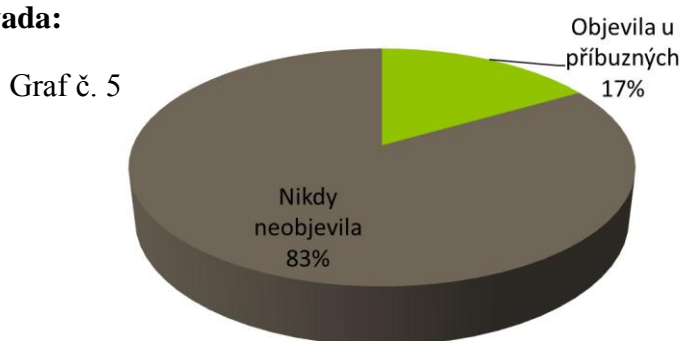
Z odpovědí na druhou otázku je patrné, že respondenti jsou ke svým vadám řeči spíše pasivní a jen 12% z nich vyhledalo odbornou pomoc. Celých 87% respondentů se vadu nepokusilo odstranit a 41% z nich má vadu dodnes.

3. Vada mi:

Odpověď na třetí otázku vyplývá z odpovědí na předchozí otázku. Více než polovině respondentů vlastní vada řeči nevadí a tento postoj úzce souvisí s nízkým procentem respondentů, kteří pro odstranění vady vyhledali odbornou pomoc. I zde je pasivita k vlastní vadě řeči patrná.

4. V rodině se (moje) vada:

Na otázku číslo čtyři měli možnost odpovídat i respondenti, kteří momentálně žádnou vadu řeči nemají. Samotné odpovědi se velmi odlišovaly od odpovědi na první otázku a vyplývá z nich tedy, že pokud má vadu řeči například rodič, nemusí ji mít i potomek.

Následující pátá otázka byla zjednodušena pro lepší porozumění poté, co bylo zjištěno, že většina respondentů neodlišuje jednotlivé typy vad řeči a komunikačních nedostatků. Proto byly názvy skupin nahrazeny přímo příklady vad, které se k dané skupině vztahují. I přesto je zde riziko, že respondenti neznali ani zmíněné pojmy, avšak s žádnými dotazy či reakcí na tuto otázku jsem se nesetkala.

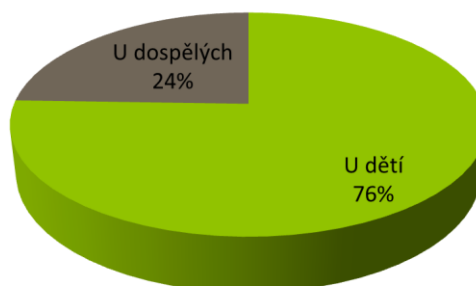
Cílem otázky bylo zjistit, které vady se dle zkušenosti respondentů více vyskytují u dětí a které u dospělých.

Zajímavé jsou grafy odpovědí na podotázky „b – d“, kde se podle respondentů dané vady řeči vyskytují téměř stejně u dětí i dospělých.

Naopak vady zmíněné v podotázkách a „a – e“ se opravdu častěji vyskytují u dětí a zkušenost respondentů tak odpovídá informacím z odborné literatury.

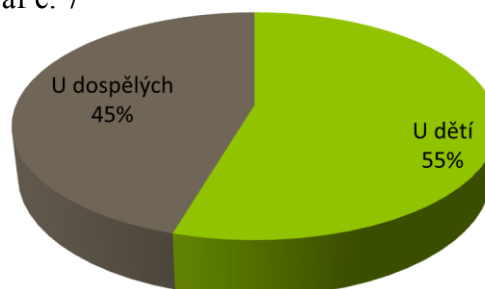
5. a) Setkáváte se s huhňavostí, breptavostí či patlavostí ve svém okolí?

Graf č. 6

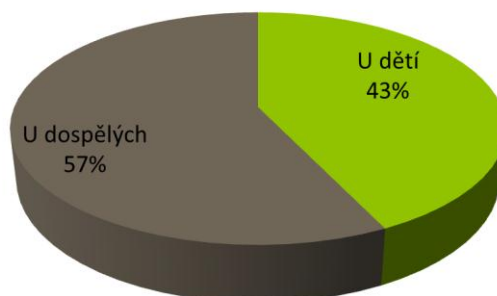
b) Setkáváte se s překotností, ulpívavostí či zabíhavostí ve svém okolí?

Graf č. 7

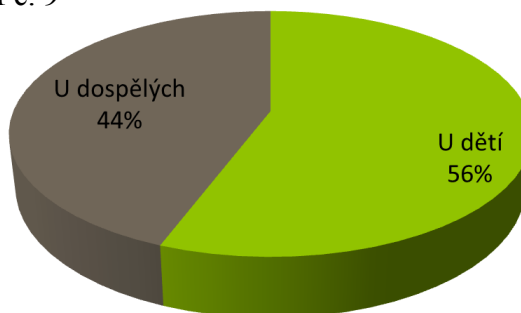
c) Setkáváte se se slovní agresivitou, pasivitou či manipulací ve svém okolí?

Graf č. 8

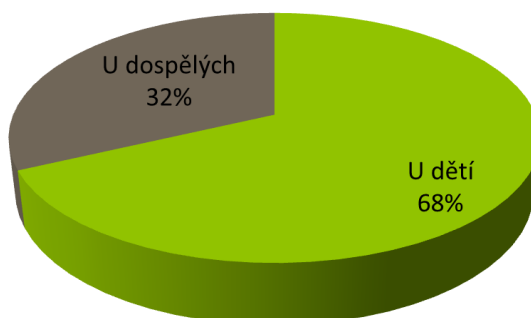
d) Setkáváte se s koktavostí ve svém okolí?

Graf č. 9

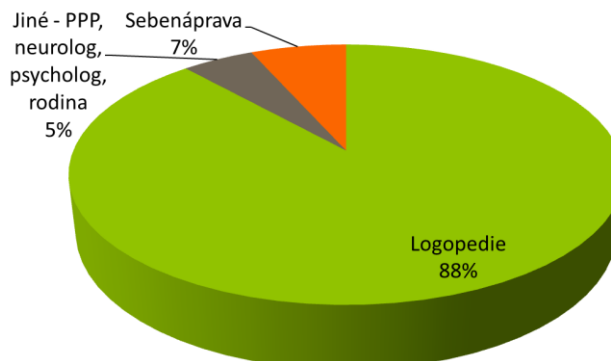
e) Setkáváte se s mutismem (mlčenlivostí) ve svém okolí?

Graf č. 10

6. Jaké metody nápravy jsou podle Vašeho názoru nejvíce využívány?

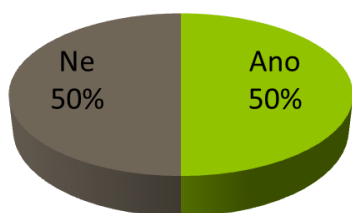
Graf č. 11

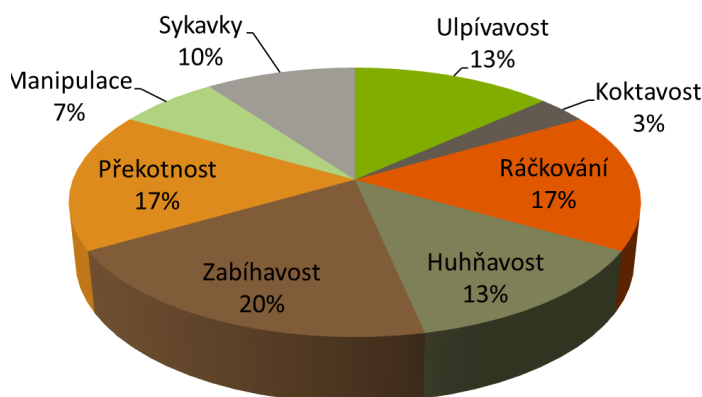
U otázky číslo šest byla možnost vícečetných odpovědí a také nabídka vepsat vlastní odpověď, přesto 88% respondentů označilo pouze logopedii. Je zde více možností interpretace důvodu, avšak vzhledem k nízkému počtu respondentů, kteří vyhledali pomoc k odstranění vad řeči, je možné, že respondenti nevyhledávají a tudíž neznají všechny metody nápravy.

7. a) Vyskytují se komunikační nedostatky i mezi učiteli? Jaké?

Graf č. 12

Graf č. 13

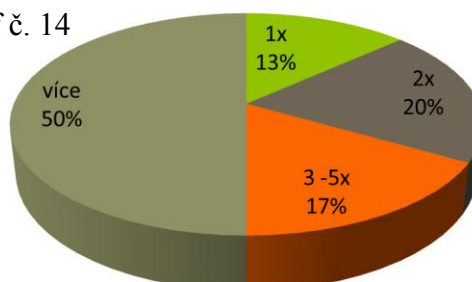

Odpovědi na sedmou otázku byly překvapivě vyrovnané a potvrdily, že procento pedagogických pracovníků s vadou řeči je větší, než vyplývá z odpovědí na první otázku. Škála zaznamenaných nedostatků je poměrně úzká a můžeme z ní vyčíst, že

překotnost, zabíhavost a huhňavost patří mezi nejčastější vady řeči z pohledu sebe sama i okolí. Poměrně často bylo zmiňované také tzv. ráčkování.

b) Kolikrát jste se s nimi setkal?

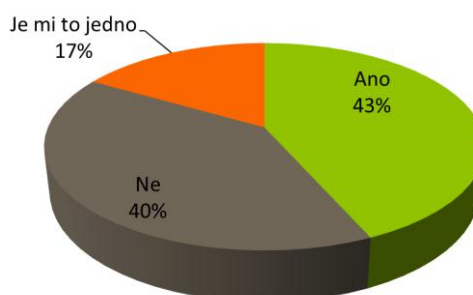
Graf č. 14

50% respondentů se setkala s pedagogickým pracovníkem s vadou řeči více než 5x. Možnost „nikdy“ nebyla v nabídce, přesto ji žádný z respondentů nevyhledával.

8. Vadí (překáží) Vám vady řeči u jiného člověka?

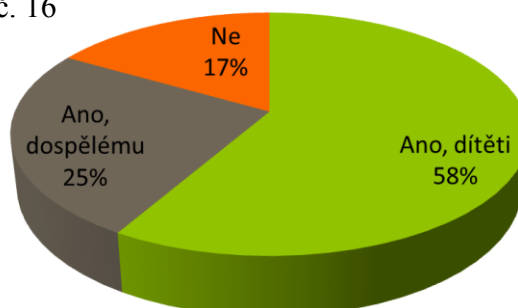
Graf č. 15

Možnosti ano i ne byly téměř vyrovnané, avšak při podání doplňující otázky zda dotyčnému vadí vada řeči u blízkého člověka nebo u průvodce, reportéra apod. byly odpovědi odlišné. U osob, které respondenti znali a měli k nim blízko, jim vada řeči nevadila.

9. Setkal jste se s případem, kdy se za vadu řeči někomu vysmívali?

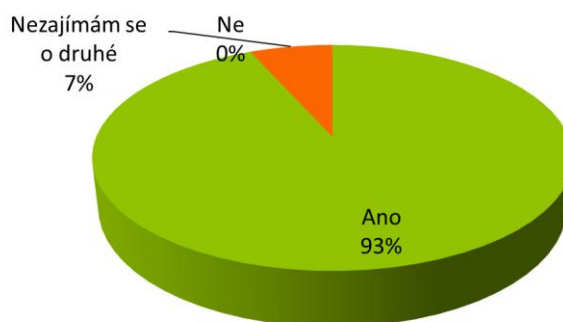
Graf č. 16

Následující odpovědi měly za cíl odhalit, nakolik si respondenti všimají negativního postoje k lidem s vadou řeči. 17% se s vysmíváním nikdy nesešlo, přesto 58% pedagogických pracovníků se již s vysmíváním dítěti setkala, překvapivých 25% respondentů se setkala i s vysmíváním dospělému člověku.

10. Doporučil byste lidem s vadou řeči nápravu?

Graf č. 17

Odpověď na poslední otázku byla překvapivá, protože ačkoli se 93% respondentů shodlo, že by druhému nápravu doporučili, z předchozích otázek je zřejmé, že k vlastním nedostatkům se staví spíše pasivně.

4.3 Pozorování

„Metoda pozorování patří k základním metodám používaným empirickými společenskými vědami. Podstatou této metody je pozorné vnímání chování lidí nebo zvířat.“⁷¹

Pozorování je vždy subjektivně zbarvené a z množství podnětů, které na naše smysly působí, si vybíráme ty, které pro nás mají význam. Důležité je vymezení projevů chování, které chceme pozorovat a vymezení jednotek pozorování.⁷²

Pozorování žáků druhého stupně probíhalo na Základní škole Komenského 2 Hustopeče v únoru a březnu 2013. Jednalo se především o hodiny Českého jazyka a Výchovy k občanství a ke zdraví, protože zde hodiny probíhají formou diskuze, žáci zde prezentují přečtené knihy a aktuality za uplynulý týden. Mým cílem bylo pozorovat - poslouchat žáky v připravených i nepřipravených situacích.

Dle vyučujícího moje přítomnost nijak nezměnila obvyklé projevy žáků, po pár minutách na mě zapomněli a začali se věnovat výuce a svým obvyklým činnostem. Z tohoto pohledu považuji pozorování za úspěšné.

Vyučující výše zmíněných předmětů má mluvený projev na velmi dobré úrovni. Mluví spisovně, pomalu, jde jí velmi dobře rozumět a nemá žádnou vadu řeči. Je pro žáky dobrým vzorem a dle mého názoru je také velmi oblíbená a vyhledávaná.

Praxe probíhala v 6., 7., 8. a 9. ročníku, přesto určité rysy v mluveném projevu byly pro všechny věkové kategorie společné. Ve spontánních diskuzích se vady řeči příliš neprojevíly, u několika žáků jsem zaznamenala tzv. zadrhávání neboli koktavost, špatnou výslovnost sykavek a huhňavost. Větší množství chyb se projevilo při prezentaci knih a událostí, což považuji mimo jiné za důsledek trémy.

Mnoho žáků na druhém stupni špatně čte nahlas, což považuji za pozoruhodné, avšak tento jev nebyl zaznamenán pro účely bakalářské práce.

⁷¹ doc. PhDr. VÍZDAL, F. CSc., cit. 68. S. 23.

⁷² doc. PhDr. VÍZDAL, F. CSc., cit. 68. S. 23.

Všichni žáci mluví nespisovně a ani učitelovo opravování je nepřiměřelo mluvit spisovně. Žáci většinou mluví velmi rychle až překotně, snaží se diskuzi obohatit o co nejvíce vlastních myšlenek, a vkládají do projevu citoslovce (hmm, ehm), ukazovací zájmena (ten, ta, to) a další slovní druhy (takže, vlastně).

Tréma při připravovaném ústním projevu byla patrná u většiny žáků, bez ohledu na jejich věk. Třásly se jim ruce, zapomínali naučený text a při čtení z poznámek zadržovali. Nevyjadřovali se v souvislých větách, zadržovali, mluvili monotónní intonací apod.

Na dětech jsou vidět jejich intrapersonální vztahy, při diskuzích často naráží na situace a souvislosti, které jsou známé jen pro ně. Často se na sebe obrací, oslovují se jmény apod.

Také jsou zde velmi znatelné projevy emocí. Z mimiky, gestiky i hlasu jde velmi dobře poznat, jak se žák cítí. Je velmi dobře rozpoznatelné, ve kterém okamžiku, např. při zkoušení, se jeho emoce mění a o jaký druh emocí se jedná.

Při prezentaci referátů část studentů mluvila velmi rychle až překotně (stejně jako při diskuzích), polykala konce slov a vět. Opakem byli žáci, kteří mluvili velmi pomalu a tiše, huhňali, často vkládali zájmena a citoslovce (hm, no, vlastně, tak, ten, ta, to).

U tzv. problémových žáků byl ústní projev rozšířen o nevhodné poznámky a vulgarismy. Tyto projevy ale vyučující velmi rychle přerušil a poučil žáka, jak má mluvit ve vyučování. Stejně jak i co se týče nevhodných gest, pokrývky hlavy u chlapců a způsobu sezení.

Přesto se ve třídách vyskytují i žáci, kteří mluví správně, dostatečně hlasitě a srozumitelně a se zdravou sebedůvěrou. Jejich přednes vždy zaujal celou třídu a bez ohledu na jeho délku, všichni pozorně poslouchali. Tyto žáky učitel vyvolával častěji do diskuze i k hlasitému čtení.

I přes zmíněné nedostatky považuji mluvený projev u žáků druhého stupně základní školy za dobrý. Ústní prezentace je po žácích vyžadována až s nástupem na

druhý stupeň, proto můžeme jejich nedostatky přisoudit neznalosti a nezkušenosti. Učitel se snaží žáky motivovat, uklidnit a vést správným směrem ke zvládnutí mluveného projevu.

Pozorování považuji za úspěšné a pro mou práci přínosné. Pozitivním zjištěním je, že většina žáků na druhém stupni základní školy nemá vadu řeči. Avšak výskyt komunikačních nedostatků je patrný.

Také oceňuji, že je po žácích ústní projev vyžadován, mají tak možnost naučit se pravidla pro zdravou komunikaci již na základní škole a lépe tak zvládat výstupy, referáty a prezentace na středních a vysokých školách, komunikaci s učiteli, formulaci svých myšlenek do diskuzí apod.

ZÁVĚR

Nedostatky v komunikaci a vady řeči jsou velmi rozsáhlé téma, avšak mezi lidmi málo diskutované. Práce se snaží poukázat na výskyt komunikačních nedostatků mezi učiteli. V běžném životě nejsou problémy v komunikaci často napravovány, možným důvodem je neznalost. Lidé netuší, jaké množství vad se vyskytuje a že jejich mluvený projev některé z těchto vad obsahuje.

Studiem literatury jsem se seznámila s druhy vad řeči a komunikačních nedostatků, jejich charakteristikou a dělením. V empirické části jsem měla možnost v průběhu pozorování vyučujících a žáků druhého stupně posoudit jejich komunikační dovednosti a v neposlední řadě jsem se pomocí dotazníkového šetření zjistila objektivitu respondentů při hodnocení sebe sama a jejich názor na osoby s vadou řeči nebo komunikačním nedostatkem.

Cílem bakalářské práce bylo popsat a klasifikovat komunikační nedostatky a vady řeči objevující se mezi lidmi. Dále vyhledat možnosti odstranění a nápravy těchto nedostatků a vad. Součástí práce byl také sociologický výzkum zaměřený na zjištění množství a druhu nedostatků vyskytujících se mezi pedagogickými pracovníky a jejich postoj k lidem s vadou řeči a nápravě vad a nedostatků v komunikaci.

Domnívám se, že cíl práce byl splněn. Práce přináší známé i nové informace. Měla by pomoci zamyslet se na úrovni mluveného projevu pedagogických pracovníků neboli osob, které tráví s našimi dětmi čas a jsou pro ně vzorem. Každý čtenář si může sám zhodnotit svůj mluvený projev a uvědomit si možnosti jeho zlepšení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- CAPPONI V., NOVÁK, T. *Sám sobě mluvčím*. Praha: Grada, 1994. S. 152. ISBN 80-7169-064-3.
- DEVITO, J. A. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada, 2008. S. 512. ISBN 978-80-247-2018-0.
- doc. PhDr. VÍZDAL, F., CSc. *Techniky poznávání osobnosti*. Brno: BonnyPress, 2005. S. 50.
- DUPUY, E. *Úspěšný dialog*. Praha: Portál, 2000. S. 168. ISBN 80-7178-666-7.
- FEARON, T., SARGENT, E. *Jak sebejistě mluvit s kýmkoli*. Praha: Grada, 2012. S. 192. ISBN: 978-80-247-4268-7.
- GRUBER, D. *Zlatá kniha komunikace*. Ostrava: Repronis Ostrava, 2005. S. 249. ISBN: 80-7329-092-8.
- HADFIELD, S. *How to be assertive in any situation*. Pearson Prentice Hall Life, 2010. S. 224. ISBN: 978-0-273-73849-7.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 774. ISBN: 978-80-7367-569-1.
- KANITZ, A. *Umění úspěšné komunikace*. Praha: Grada, 2005. S. 112. ISBN 80-247-1222-9.
- KLAPETEK, M. *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada, 2008. S. 247. ISBN:978-80-247-2652-6.
- Prof. PhDr. KRAUS, B. CSc., Mgr. SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: BonnyPress, 2009. S. 63.
- MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2010. S. 328. ISBN 978-80-247-2339-6.

- NAUMANN, F. *Umění konverzace*. Praha: Portál, 2010. S. 176. ISBN: 978-80-7367-829-6.
- NOVOTNÁ, M. KREMLÍČKOVÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha: SPN, 1997. S. 116. ISBN 80 – 95937-60-3.
- PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. S. 400. ISBN 80-85931-65-6.
- PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací*. Praha: Grada, 2005. S. 148. ISBN 80-247-0858-2.
- Prof. PhDr. JANOUŠEK, J. DrSc. *Verbální komunikace a lidská psychika*. Praha: Grada, 2007. S. 176. ISBN: 978-80-247-1594-0.
- RIEBER R.W., *Communication disorders*. New York: Plenum Press, 1981. ISBN: 0-306-40527-X.
- SARGENT, E., FEARON T. *How you can talk to anyone in every situation*. Pearson Prentice Hall Life, 2011. S. 188. ISBN: 978-0-273-73571-7.
- ŠULISTOVÁ, M. *Klinická logopedie, PhDr. Monika Šulistová* [online]. Poslední revize 2009 [cit. 20. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.logopedie-sulistova.cz>.
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2009. S. 319. ISBN: 978-80-7367-387-1.
- WERNEROVÁ, I. *Komunikace pro každého*. Praha: Computer Media, 2010. S. 240. ISBN: 978-80-7402-064-3.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Odpověď na otázku „Mám nebo jsem měl/a vadu řeči“

Graf č. 2 Druh vady, kterou má respondent

Graf č. 3 Odpověď na otázku „Vadu jsem odstranil/a“

Graf č. 4 Odpověď na otázku „Vada mi“

Graf č. 5 Odpověď na otázku „V rodině se (moje) vada“

Graf č. 6 Odpověď na otázku „Setkáváte se s huhňavostí, breptavostí či patlavostí ve svém okolí?“

Graf č. 7 Odpověď na otázku „Setkáváte se s překotností, ulpívavostí či zabíhavostí ve svém okolí?“

Graf č. 8 Odpověď na otázku „Setkáváte se s agresivitou, pasivitou či manipulací ve svém okolí?“

Graf č. 9 Odpověď na otázku „Setkáváte se s koptavostí ve svém okolí?“

Graf č. 10 Odpověď na otázku „Setkáváte se s mutismem ve svém okolí?“

Graf č. 11 Odpověď na otázku „Jaké metody nápravy jsou podle Vašeho názoru nejčastěji využívány?“

Graf č. 12 Odpověď na otázku „Vyskytují se komunikační nedostatky i mezi učiteli?“

Graf č. 13 Odpověď na otázku „Jaké?“

Graf č. 14 Odpověď na otázku „Kolikrát jste se s nimi setkal?“

Graf č. 15 Odpověď na otázku „Vadí Vám vady řeči u jiného člověka?“

Graf č. 16 Odpověď na otázku „Setkal jste se s případem, kdy se za vadu řeči někomu vysmívali?“

Graf č. 17 Odpověď na otázku „Doporučil byste lidem s vadou řeči nápravu?“

SEZNAM PŘÍLOH

1. Dotazník

PŘÍLOHA P I: Dotazník

Dobrý den, jsem studentkou oboru Sociální pedagogika a ve své bakalářské práci se zabývám problematikou poruch řeči a jejich výskytem na pedagogických pracovištích. Ráda bych Vás požádala o pomoc při průzkumu pomocí vyplnění následujícího dotazníku. Jeho vyplnění vám nezabere víc než 10 minut.

1. Mám nebo jsem měl(a) vadu řeči:

- Huhňavost, brebtavost, patlavost
- Překotnost (rychlá mluva), ulpívavost na tématu, zabíhavost od tématu
- Agresivita, pasivita, manipulace
- Koktavost
- Mutismus (mlčenlivost)

(V případě, že nemáte žádnou vadu řeči, přejděte prosím k otázce č. 4.)

2. Vadu jsem odstranil(a):

- Docházením na logopedii
- Za pomoci jiného odborníka (neurolog...)
- Vadu mám dodnes
- Vada časem zmizela sama

3. Vada mi:

- Hodně překážela, styděl(a) jsem se mluvit
- Vadila jen v některých případech (zkoušení, rozhovor s nadřízeným, učitelem)
- V jiných případech.....
- Nevadila

4. V rodině se (moje) vada:

- Objevila u příbuzných
- Nikdy neobjevila

5. Setkáváte se s některými poruchami ve svém okolí?

- huhňavost, breptavost, patlavost - u dětí
- u dospělých
- překotnost, ulpívavost, zabíhavost - u dětí
-u dospělých
- agresivita, pasivita, manipulace -u dětí
-u dospělých
- koktavost - u dětí
-u dospělých
- mutismus -u dětí
-u dospělých

6. Jaké metody nápravy jsou podle Vašeho názoru nejčastěji využívány?

- logopedie
- sebenáprava pomocí odborné literatury, CD
- jiné

7. Vyskytují se komunikační nedostatky (popř. vady řeči) i mezi učiteli?

- Které nejvíce?
- Kolikrát jste se s nimi setkal?

8. Vadí Vám vady řeči u jiného člověka?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno

9. Setkal jste se s případem, kdy se za vadu řeči někomu vysmívali?

- Ano, dítěti
- Ano, dospělému
- nesetkal

10. Doporučil byste lidem s vadou řeči nápravu?

- ano
- ne
- nezajímám se o druhé

Děkuji za vyplnění dotazníku. Veronika Kuklová